

УДК 342.9

Костюк В. Л., начальник наукової лабораторії
з проблем громадської безпеки НАВС

Зниження кількості правопорушень – досвід нью-йоркської поліції

Досліджено досвід застосування «Теорії розбитих вікон», сформульованої Джеймсом Вілсоном і Джорджем Келлінгом в 1982 році у практичну діяльність поліції Нью-Йорка. Здійснено аналіз причин зменшення кількості правопорушень та стану злочинності у мегаполісі.

Ключові слова: «Теорія розбитих вікон», правопорушення, поліція Нью-Йорку, графіті, Нью-Йоркська підземка.

Исследован опыт применения «Теории разбитых окон», сформулированной Джеймсом Уилсоном и Джорджем Келлинг в 1982 году в практическую деятельность полиции Нью-Йорка. Осуществлен анализ причин уменьшения количества правонарушений и состояния преступности в мегаполисе.

Ключевые слова: «Теория разбитых окон», правонарушение, полиция Нью-Йорке, граффити, Нью-Йоркская подземка.

Studied experience of “broken windows theory” formulated by James Wilson and George Kelling in 1982 in police practices in New York. The analysis of the reasons for reducing the number of offenses and the state of crime in the city.

Keywords: “broken windows theory”, an offense, the police of New York graffiti, the New York subway.

Актуальність теми. Питання охорони громадського порядку та зменшення кількості правопорушень є одним із ключових питань діяльності нової поліції. Особливої актуальності воно набуває з прийняттям нового Закону України «Про Національну поліцію», який був прийнятий Верховною Радою України 02 липня поточного року, та створенням нової патрульної служби і початком патрулювання вулиць Києва, Одеси, Харкова, Львова та інших міст України новими патрульними [1].

Стан наукового дослідження. Варто зазначити, що теоретичними та практичними питаннями боротьби з правопорушеннями, охорони громадського порядку та діяльності патрульної поліції в тому чи іншому ракурсі, займалися зарубіжні та вітчизняні вчені О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, І.І. Веремєєнко, Д. Вілсон, І.П. Голосніченко, В.В., М.І. Єропкін, В.О. Заросило, В.Ф. Захаров, Д.Д. Ільїн, Р.А. Калюжний, Д. Келлінг, А.П. Ключниченко, Ф.Є. Колонтаєвський, А.Т. Комзюк, В.В. Колейчиков, О.В. Негодченко, В.Д. Сорокін, Ю.О. Тихомиров, Д.П. Цвігун, Х.П. Ярмакі,

Виклад основного матеріалу. На початку дев'яностих років минулого століття в Нью-Йорку відбулося різке зниження кількості правопорушень. Багато людей зупинилися у скоєнні злочинів, особливо насильницьких. Різко знизилась кількість вбивств.

Починаючи з 1994 року, ведуться дискусії та висловлюються різні думки про те, чому це відбулося. Основною рушійною силою у здійсненні цього феномену був Департамент поліції Нью-Йорку (англ. NYPD, New York City Police Department), створений в 1845 році, в даний час є найбільшим підрозділом муніципальної поліції в США. Головними завданнями департаменту є підтримка правопорядку і розслідування злочинів у межах п'яти адміністративних районів міста Нью-Йорк [2].

Не можна зменшувати роль таких факторів, як економічні зміни та реформи, що проводилися урядом США, боротьба з розповсюдженням наркотиків і як наслідок зниження рівня їх споживання або демографічні зміни — це все тим чи іншим способом впливало на рівень правопорушень. Зазначені фактори були різними на початку та наприкінці 90-стих. В 1994 році безробіття в місті сягало 10% та в 1996 році воно знизилося і склало 8,7% [3].

Зниження рівня правопорушень було таким значним, що ЗМІ в своїх статтях писали про «Кінець злочинності, в тому вигляді в якому вона існувала до цього часу» [4].

Розуміння зниження правопорушень повинно міститися не в окремому процесі чи факті, а в комплексному та системному підході поліції до вирішення завдань по підтриманню правопорядку, розкритті скоєних та недопущенню майбутніх злочинів.

Основними чинниками, які впливали на досягнення вдалого результату можна вважати наступні:

1. Керівництвом Департаменту була запропонована ідея, тобто, концепція про те, як потрібно діяти та що робити, щоб запобігти правопорушенням у місті. Інакше кажучи, був конкретний план дій;

2. Дану концепцію апробували в метрополітені.

3. Найголовнішим було вирішення питаннями про те, як поліпшити діяльність поліції через зміну в підходах адміністрації до керівництва та управління під-розділами.

Застосування вказаних кроків дало шалений результат.

Одним із чинників які суттєво вплинули на рівень правопорушень в Нью-Йорку стало застосування «Теорії розбитих вікон» Вона була успішно апробована і перевірена в підземці Нью-Йорка, і сьогодні вченими доведено, що з його допомогою можна масово міняти звички і поведінку людей у громадських місцях.

«Теорія розбитих вікон» — теорія, яку сформулювали Джеймс Вілсон (J.Q. Wilson) і Джордж Келлінг (G.L.Kelling) у 1982 році [5]. Метафору “Розбите вікно” вони започаткували в своїх статтях і стверджували що, якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного цілого вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство. Розбиті вікна в будинку є ознакою того, що ніхто не дбає про нього і це призводить до його пошкодження та подальшого руйнування, так і порушення порядку та непристойна поведінка оточуючих, що залишається без відповідного впливу є сигналом для інших, що ніхто даний процес не контролює і я можу порушувати також і не нести за це покарання. Явні ознаки безладу і недотримання людьми прийнятих норм поведінки провокують оточення теж забути про правила тобто стає масова поведінка з точки зору епідемії. Іншими словами особа, яка бачить правопорушника, якого не карають за цеї сама порушує порядок в надії, що їй не загрожує покарання.

Канадський соціолог Малкольм Гладуел в своїх роботах «Переломный момент» та «Как незначительные изменения приводят к глобальным переменам» [6] підтверджував думку Д. Вілсона і Д. Келлінга, та висував свої теорії, які були схожі з ними.

Розкриваючи суть теорії можна стверджувати, що такі дрібниці, як розбиті

вікна або графіті на стінах, мають вирішальне значення при вчиненні правопорушень в місті. Виникає логічне запитання - чому? Тому що люди, бачачи відсутність порядку в загально прийнятих речах, в дрібницях, автоматично починають вважати, що залишаться безкарними, порушуючи закон і порядок в будь-якого ступеня, хай навіть незначного. Одне розбите, не відремонтоване вікно в під'їзді будинку чи квартирі призведе до того, що незабаром в районі розбиті вікна стануть нормою, а це, в свою чергу, призведе до більш серйозних правопорушень. Причина тому - неусвідомлюване стадне почуття.

По суті, «Теорія розбитих вікон» - це епідеміологічна теорія злочинності, яка вважає злочинність така ж заразна епідемія, як, наприклад, епідемія моди на певні речі. І побороти цю епідемію не допоможуть люди, що свідомі того, що порушення закону недопустиме. Допоможе зміна контексту - тих самих дрібних обставин середовища, які спонукають людей здійснювати правопорушення. Ця вельми оригінальна теорія була взята на озброєння Дейвідом Ганном - директором підземки Нью-Йорка в 1980-і роки.

У той час нью-йоркське метро являло собою жахливе місце. Там панувала неймовірна епідемія злочинності. Розгул вуличних банд з неблагополучних районів призвів до того, що звичайні люди просто боялися їздити в метро. Виправдальне рішення суду відносно Бернарда Гоетца, що застрелив у вагоні метро підлітка-хулігана, який вимагав у нього 5 доларів, було схвалене радісною юрбою. Настільки люди були обурені тим, що творили банди підлітків в підземці серед білого дня. Годі говорити і про інфраструктуру - вагони були брудні та обмальовані, і ніхто не вважав за потрібне платити за проїзд. Більшість просто перестрибували через турнікети, і ніхто їх не зупиняв.

Здавалося б, у таких умовах потрібно було робити якісь глобальні рішучі заходи. Однак Дейвід Ганн був прихильником «Теорії розбитих вікон» і запросив як консультанта Джорджа Келлінга, автора цієї теорії. З 1984 по 1990 рік вони вели нещадну війну з такими, здавалося б, незначними речами, як графіті і безквитковий проїзд. Жоден вагон серед білого дня не міг виїхати на рейки, якщо на ньому був хоч один напис. Всі малюнки відразу ж стиралися або зафарбовувалися свіжою фарбою, з разу в раз. Сенс цієї сізифової праці був у тому, щоб донести до вандалів чітке послання: їх малюнків ніхто не побачить.

Переможний похід на боротьбу з правопорушеннями почали з метрополітену Нью-Йорка - найбільшої системи метрополітену в світі за кількістю станцій. Офіційна кількість станцій - 468 (або 421, якщо кожен пересадочний вузол вважати за одну станцію), що обслуговуються 24 маршрутами. Сумарна довжина експлуатованих шляхів становить 1355 км (з них для пасажирського руху використовуються 1056 км). Метрополітен працює цілодобово. І що саме найважливіше сьома в світі за річним пасажиропотоком - в середньому за добу пасажиропотік складає 4.6 млн. осіб, а за рік близько 1,7 млрд. осіб [7].

У 1990-му році начальником транспортної поліції став Вільям Браттон. Він розпочав свою роботу не з боротьби з тяжкими злочинами, а з безквиткового проїзду пасажирів та розмальовуванням рухомого складу. Хоча за даними статистики максимальний рівень убивств у Нью-Йорку був відзначений у 1990-му році, в той рік на вулицях міста загинуло 2245 чоловік. Проблема графіті, безквиткового проїзду та безкарність за правопорушення, могло бути сигналом,

показником відсутності порядку. І це заохочувало вчинення більш тяжких правопорушень. Число осіб, які не сплачували за проїзд в метрополітені сягало 170 тис. Підлітки просто перестрибували через турнікети або проривалися силою. І якщо 2 або 3 людини обманювали систему, оточуючі (які в інших обставинах не стали б порушувати закон) приєднувалися до них. Вони вирішували, що якщо хтось не платить, вони теж не будуть. Проблема росла як снігова лавина.

Браттон виставив біля турнікетів по 10 переодягнених поліцейських, які затримували «зайців» по одному, надягали на них наручники і шикували їх в ланцюжок на платформі. Сенс цих вистав був у тому, щоб донести до всіх людей, що керівництво і поліція налаштовані вкрай серйозно відносно безквиткового проїзду. Після цього їх проводжали в поліцейський автобус, де обшукували, знімали відбитки пальців і перевіряли по базі даних. У багатьох при собі виявляли зброю. У інших виявилися проблеми з законом.

За допомогою таких методів поліцейські виявляли велику кількість незаареєстрованої та викраденої зброї, наркотиків та інших заборонених предметів. Було за-тримано багатьох правопорушників, які підозрювалися в скоєнні злочинів. З часом кількість безквиткових проїздів зменшилася, знизився рівень правопорушень. До кінця десятиліття в метрополітені вчинялося вже на 75% менше злочинів, ніж на початку.

Після вдалого експерименту в метрополітені даний досвід вирішили застосувати в самому місті. Адже на околицях бідних передмість Нью-Йорка (Браунсвілл і східний Нью-Йорк) з настанням сутінків вулиці перетворювалися на міста-примари. Простий робочий люд не гуляв по тротуарах. Діти не каталися на велосипедах по проїжджій частині. Старі не сиділи на сходах перед будинком і на садових лавках. Наркоторгівля процвітала, а війна між бандами була такою жорстокою, що більшість жителів з настанням темряви ховалися по будинках. Офіцери поліції, що служили в Браунсвіллі в 1980-х - початку 1990-х, стверджують, що в ті роки, як тільки сідало сонце, їх рації вибухали переговорами між патрульними офіцерами і їх диспетчерами з приводу нескінченної низки тяжких і небезпечних злочинів. У 1992 році в Нью-Йорку було здійснено 2154 вбивства і 626182 тяжких злочинів, основна частина яких припадала на такі місця, як Браунсвілл і східний Нью-Йорк. Потім сталося щось дивне. По досягненні якоїсь межі рівень злочинності став знижуватися і потім різко зірвався вниз. Протягом п'яти років число вбивств скоротилося на 64,3% - до 770, а загальне число злочинів скоротилося майже наполовину - до 355893. У Браунсвіллі і східному Нью-Йорку тротуари знову наповнилися життям, повернулися велосипеди, старі знову сіли на сходинки перед будинком [8].

У 1994 році «Теорія розбитих вікон» була застосована мером Нью-Йорка Рудольфом Джуліані в рамках всього мегаполіса - поліцейських спонукали займатися найдрібнішими порушеннями порядку на вулицях, такими як публічне п'янств, справляння природних потреб, розкидання порожніх пляшок, жебрацтво на дорогах та інше. Кількість арештів різко зросла. Рівень злочинності, досягнувши свого піку в 1990 році, почав стрімко падати. Кількість вбивств знизилася на дві третини, а число тяжких злочинів - в 2 рази. Цей унікальний досвід підтвердив, що люди вкрай сприйнятливі до змін зовнішніх умов і обставин.

В результаті шаленого успіху згідно рейтингу найбільш безпечних великих

міст США Нью-Йорк зайняв перше місце. І навіть в супереч думці, що під час економічних спадів та криз кількість правопорушень зростає, Нью-Йорк виявився містом з найнижчим рівнем злочинності серед 25 найбільших міст Сполучених Штатів у 2009-му році. Як з'ясувалося, в році, що минає саме у Нью-Йорку зафіксовано найнижчий рівень злочинності: 1151 злочинів на 100 тисяч мешканців міста [9].

В підтвердження «Теорії розбитих вікон» висувалися інші теорії та ставилися експерименти.

Звичайно, ця незвичайна теорія викликала сумніви багатьох вчених. Невже недотримання деяких громадських правил одними людьми може штовхати інших людей на порушення інших правил? Соціологами різних країн ставилися «Сміттеві» експерименти. Так соціологи Гронінгенського університету (Нідерланди) вирішили дослідити це питання на практиці і провели такі експерименти [10].

У першому досліді вчені використовували стіну, біля якої жителі міста паркували свої велосипеди. На стіні був величезний знак, що забороняє на ній малювати, і стіна була чистою. Дослідники повісили на кожен велосипед рекламний буклет і потім спостерігали, що власники велосипедів робили з цією рекламою. Урн поруч не було, тому можна було відвезти папірець з собою, викинути її на землю або повісити на інший велосипед. Дотриманням суспільних норм вважався тільки перший варіант. У підсумку культурні норми порушили 33% велосипедистів. Потім стіну розфарбували беззмістовним графіті і провели ще одне спостереження за поведінкою людей. Цього разу вже 69% велосипедистів викинули рекламу на асфальт.

Другий експеримент проводився на парковці. Головний вхід на неї був перегороджений парканом, в якому була залишена дірка. На паркані висів знак, що забороняє пристібати велосипеди до нього, та був напис «Вхід на парковку 200 метрів праворуч». Дослідники стали спостерігати, скільки відсотків автомобілістів, підійшовши до парковки, підуть в обхід, а скільки полізуть через дірку в паркані. У першому випадку порядок не був порушений - поряд з огорожею було поставлено кілька велосипедів, не пристебнутих до нього. У другому випадку порядок був порушений - велосипеди були пристебнуті. В результаті в першій ситуації в дірку пролізли 27% автомобілістів, а в другій - цілих 82%.

Третій експеримент проводився на підземній парковці супермаркету. На машини були повішені, як у першому випадку, рекламні папірці. Як сигнал порушення або дотримання порядку використовували знак «Повертайте взяті з магазину візки». У першому випадку на парковці візків не було, у другому - стояло кілька, нібито не повернутих, візків. У результаті в першому випадку 30% водіїв викинули папірець на підлогу, у другому - вже 58%.

Ще в одному експерименті порушення правил було звуковим. Справа в тому, що в Нідерландах у передноворічний час заборонено запускати петарди і феєрверки. З'ясувалося, що жителі, чуючи звук розриваються петард, набагато частіше сміються на вулицях.

У двох останніх експериментах людей спробували спровокувати на більш значне злочин - дрібну крадіжку. У поштову скриньку містився конверт з прозорим віконцем, через яке було видно, що всередині лежить купюра в 5 євро. Куточок конверта трохи стирчав, і його можна було легко вийняти з ящика. У

першому випадку, за відсутності явних порушень порядку, 13% перехожих вийняли конверт з ящика. У другому випадку ящик був розмальований, і вже 27% присвоїли конверт собі. Втретє навколо поштових скриньок був розкиданий сміття, і дрібну крадіжку скоїли 25% перехожих.

Ці експерименти переконливо показують, що стадне почуття при порушенні культурних норм відіграє значну роль. Ми несвідомо беремо приклад з інших, бачачи порушення громадського порядку. Наприклад, ми дозволяємо собі викинути сміття на узбіччя, якщо воно там вже є. У психології є таке поняття, як «контекст». Ми навіть не підозрюємо, наскільки цей самий навколишній контекст впливає на нас.

Висновок. Отже підсумовуючи викладене можна констатувати фактичне зниження кількості правопорушень у Нью-Йорку. Звичайно, не можна стверджувати, що тільки «Теорія розбитих вікон» була причиною такого феноменального успіху у боротьбі з правопорушеннями. Але з впевненістю можна сказати, що поліція зіграла ключову роль у приборканні хаосу та безладу, який панував у мегаполісі у 90-х роках минулого століття. У кінцевому рахунку, можна вбачати підтвердження «Теорії розбитих вікон», яке відбувалося в Нью-Йорку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/471-19>.
2. Сайт Департаменту поліції Нью-Йорку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nyc.gov>.
3. William S. Conone, «Aight against crime - a phenomenon victory», Interaction Rhythms: Periodicity in Communicative Behavior // New York: Human Sciences Press, 1998. – №34 – р. 74–81.
4. Elaine Hatfield, «End of crime on stage» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com>.
5. Вілсон Д., Келлінг Д. «Теорія розбитих вікон» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.manhattan-institute.org>
6. Гладуел М. Переломний момент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookap.info.catalog/title>
7. Сайт метрополітену Нью-Йорку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mta.info>
8. Michael Massing, «The Blue revolution», in the New York Review of Books, 1998. – №18 – р. 32–41.
9. William Bretton and William Andrews, «What We've Learned About Policing», City Journal, Spring 2010, с. 125.
10. Сайт університету Гронінгена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rug.nl/science-an>

